

нятій у 1948 році Організацією Об'єднаних Націй, що проголошує гуманізм як головну засаду дальшого розвитку людства.

Формування гуманної особистості — стратегічна мета виховання на багато років уперед, яка зумовлена самим ходом історичного розвитку. Головною силою в досягненні цієї мети мусить бути школа як професійний виховний заклад. Демократизація і гуманізація національної школи зумовлюють актуальність проблем гуманного виховання учнів. На Всеукраїнському з'їзді педагогічних працівників України “Україна ХХІ століття” зазначалося, що одним з принципів реалізації Національної доктрини розвитку освіти в Україні має стати гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволення різноманітних освітніх потреб, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей.

Отже, ідеї І.Огієнка про виховання гуманної особистості — це надзвичайно вагомий внесок у розвиток педагогіки, виховання підрастаючого покоління, збереження та розвиток духовності українського народу. Звертаючись до них, ми будемо привчати нащадків флекати свою Батьківщину, рідну мову, культуру, що важливо для формування та існування нації.

Список використаних джерел:

1. *Іван* Огієнко й утвердження гуманітарної науки та освіти в Україні: Матеріали доп. і повід. на Всеукр. наук.-прак. конф., 4-5 березня 1997 р. / За ред. доктора пед. наук М.В.Левківського. — Житомир: «Журфонд», 1997. — 104 с.
2. *Огієнко* І.І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М.С.Тимошик. — Львів, 1995. — 296 с.

The article deals with Ivan Ohienko's attention to humane personality's upbringing by means of mother tongue, history and culture of Ukraine, religion.

Key words and word combinations: humane personality, humane traits, kindness, mercy, empathy.

Отримано: 31.07.2006 р.

УДК 378.124.2 (477)(092)

Т.Й.Франчук

Кам'янець-Подільський державний університет

ЛЕКТОР, ЯКОМУ АПЛОДУВАЛИ СЛУХАЧІ: СКЛАДОВІ УСПІХУ

У статті йдеться про складові успіху І.Огієнка — лектора.

Ключові слова: власне “Я” (особистісне і професійне), філософія мовної культури, професійна поліфункціональність, життєздійснення людини.

Педагогічна, наукова та просвітницька діяльність І.Огієнка демонструють логіку життєвого шляху людини, яка власноруч створила модель високого духовного ідеалу українця, науково обґрунту-

вала шляхи його трансформації на площину освітнього процесу і самостійно реалізувала на практиці, як будучи на посаді вчителя комерційної школи, професора, ректора університету, міністра освіти УНР, так і митрополита української церкви. І перебуваючи у всіх цих іпостасях, І.Огієнко демонстрував високу майстерність, успіх у всьому, за що брався (визнаний одразу або і через значний період часу). В літературі зустрічаємо такі оцінки його величі: “титан думки”, “великий світильник рідної культури”, “духовний велетень”.

І.Стус у 1982 році написав: *“Його праця містить у собі такі тривкі і вічні вартості, що з них повними пригорщами будуть черпати грядущі наші покоління. І виховуючись на жертвенному його прикладі, наші нащадки будуть далі промощувати українській правді шлях у світ аж до кінцевої її перемоги”* [1, с.120].

І.Огієнко не лише творив “вартості”, яким важко скласти ціну навіть сьогодні, він їх сповна сповідував і робив надбанням масових аудиторій слухачів різного рівня. Один з його учнів, колишній студент Київського університету Св. Володимира Віктор Петров згадує, що студентська аудиторія після прочитаної лекції (на той час І.Огієнко виповнилось 33 роки) аплодувала з небувалим ентузіазмом, це була найблискупіша лекція з усіх доцентських лекцій тих часів в університеті.

О Пашенко у замітці “Як зародився Державний Український Університет у м. Кам’янець на Поділлі” згадує про візит І.Огієнка до адміністративного центру Подільської губернії (1918 р), де він читав лекцію “Українська культура” у міському театрі “*Замовчали ті, хто не вірив, що можна “малоросійським” викладати науку. Захоплені були всі, хто чув кольоритну промову проф. Огієнка. Перед очима пробігали одні образи за другими поборників нашої культури, зазначались трудні етапи розвитку її. Довго потім пригадувались ці промови, і як тільки хто з ворогів починав доказувати свій погляд на “малоруське наречіє”, то лиш стоїло нагадати лекцію проф. Огієнка, щоб прихильник “наречія” більше про нього не згадував”* [2, с.3].

Ми часто намагаємось розшифрувати формулу успіху людини, яка досягає висот у будь-якій сфері професійної діяльності, педагогічній у тому числі. На перший погляд здається, що якби детально і поетапно була описана робота, яка вінчається такими високими результатами, то її можна було б повторити і забезпечити собі прогнозований успіх. І сьогодні спостерігається тенденція (зокрема, це стосується впровадження інноваційних освітніх технологій), яка полягає в тому, щоб відтворити на практиці створені успішними педагогами зразки побудови навчально-виховного процесу за новими технологічними схемами. Приреченість означеного підходу неважко довести, аналізуючи педагогічну діяльність педагогів рівня І.Огієнка. Успіх його як лектора досягнуто не тим, що він колекціонував і відтворював або компілював тексти лекцій, створені до нього і апробовані висококваліфікованими фахівцями. Професор йшов до студентів зі своєю “правдою”, добутою власноруч, яка позиціонується як результат теоретичного осмислення, наукового пошуку, перевірки практикою життя. Це була не інформація з теми, що вивчається, яку треба передати студенту, це були власні ідеї, переконання або ті, що прой-

шли особистісну “обробку” і “привласнені” відповідно зі своїми смислами. Звідси і небайдужість до того, про що говориш, високий емоційний заряд, який “захоплює у полон” студента, примушуючи його думати, актуалізувати свій досвід, уявлення про проблему, що вивчається, проектувати подальший шлях пошуку істини.

Означена позиція лектора є неодмінною умовою формування спільного інтелектуального поля, в рамках якого здійснюється реальна взаємодія (суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини) учасників педагогічного процесу як на рівні інтелектуальної роботи, так і емоційної, особистісної. Небувалий ентузіазм, з яким студенти аплодували лектору, є результатом вдячності за роботу, яка викликала високу інтелектуальну напругу і, відповідно, задоволення як від самого процесу навчання, який був за своєю суттю захоплюючим, так і факту самореалізації, самоствердження, який є неодмінним продуктом такого рівня роботи.

Тому і концепція професійної діяльності І.Огієнка як педагога була не “списана” з підручників, не перейнята у колег, а створена самостійно і найвищою умовою її успіху було власне “Я” (особистісне і професійне), що було центром концепції, а значить і складало її суть, забезпечувало ефективність реалізації.

Українська мова (основа діяльності І.Огієнка як викладача) була для нього не просто професією, вона була його життям, через неї проходили всі особистісні, а значить і життєві смисли: ідеали, цінності, професійні пріоритети, основа формування власного життєвого простору. Важко вербально означити, що для І.Огієнка є мова, варто проаналізувати декілька виведених ним формул, в яких акумулюється міра значущості, глибина та весь спектр емоційних ставлень: *“Рідна мова — то найважливіша основа, що в ній зростає духовно і культурно кожний народ. ... Рідна мова — то сила культури, а культура — сила народу. Тому зрозуміло, що всі культурні народи ставляться до своєї рідної мови з найбільшою святістю, з найчуйнішою опікою. Мова — серце народу: гине мова — гине народ”* [3, с.3, 6, 62]. Йдеться про сприйняття мови не як самоцінності, що представляє відповідну науку — мовознавство і відповідний аспект людського життя (слугує засобом міжособистісного спілкування). Мова — це сама якість, повноцінність життя, через неї трансформуються найвищі духовні цінності, формується відчуття своєї приналежності до нації, відповідальності за державу, що є твоєю Батьківщиною. І.Огієнко представляє довершену філософію мовної культури, розробляє механізми та форми оволодіння нею українцем.

Тому І.Огієнко не просто виконував професійні функції вчителя, викладача, науковця, він виконував високу місію, не замовлену кимсь, а визначену для себе як єдино вірну. Саме з такою мовною компетентністю він ішов до слухача: школяра, студента, дорослого. Це не була формальна оповідь про основи українського правопису або історичні передумови його творення, це було спілкування із слухачем (реально або на рівні емоційної взаємодії), що було продуктом реалізації потреби поділитись своїм розумінням проблеми, передати свої відчуття, небайдужість. В такий спосіб створювалось емоційне інтелектуальне поле, насичене позитивною енергетикою, в якому формувалась спільність людей, об'єднаних високою ідеєю, яка сприй-

малась не лише як пізнавальна, а і як життєва цінність, що продукувала потужний мислительний процес як основний механізм “привлання” слухачами інформації, яку пропонує лектор.

А що стосується ораторського мистецтва лектора, то його, зрозуміло, не можна у повній мірі технологічно відпрацювати, навчившись говорити голосно, розбірливо, із правильними інтонаціями. Так само емоційність мовлення не піддається формальній обробці, вона є продуктом небайдужості лектора, його особистісного ставлення до того, про що він говорить. Будь-яка імітація у цьому плані приречена, оскільки вона є неприродною, а значить викликає додаткову напругу і, зрозуміло, втому від такої роботи. До того ж, всяка неприродність легко розпізнається студентом і викликає недовіру до викладача а, значить, і весь спектр відповідних реакцій.

Освіта для І.Огієнка — шлях поетапної реалізації високих духовних цілей. Концепція його педагогічної позиції вибудовувалась як програма служіння українському народові (*“Працюймо всі для свого рідного народу, щоб він став вільним і міцним”*), саме ця позиція і стоїть на вершині ієрархії духовних і життєвих цінностей.

Ми вважаємо, що професійна поліфункціональність є також значущою складовою успіху І.Огієнка як лектора: ідея, як результат логіки осмислення життя, мала можливість отримати глибоку і всесторонню наукову інтерпретацію в процесі пошукової діяльності і, відповідно, бути донесеною широкому колу слухачів. І І.Огієнко не міг не розуміти, що основи мовної культури треба формувати з дитячих літ — тому така кількість праць і навіть підручників, підготовлених для школи, що супроводжувались відповідними рекомендаціями, зверненнями, заповідями, адресованими вчителю. Школа — це лише одна ланка освітньої системи, реформації будуть непродуктивними, якщо не змінити саму систему, заклавши підвалини забезпечення повноцінної освіти для людей (значна кількість ідей реалізована на посаді міністра), якщо відповідно не переорієнтувати систему професійної підготовки вчителя (посада ректора університету) коло практично замикається, оскільки охоплені всі складові системи. Ідеї “матеріалізувались” у конкретних проектах реформування системи освіти, школи, університету, програми вивчення української мови. І ідея плекання рідної мови, що кваліфікувалась як умова повноцінної освіти будь-якого рівня та напрямку — червоною ниткою проходить через весь цей життєвий і професійний простір, слугуючи свого роду його системоутворюючим компонентом. Якого інтелекту і працездатності має бути людина, щоб оволодіти такою глибокою людською діяльністю, залишивши на кожному етапі її “продукти”, які ще мають бути відповідним чином оцінені сучасними і майбутніми дослідниками.

Предметом наукового інтересу має стати феномен Огієнка, оскільки неабияку цінність представляє пізнання життя людини, яка створила себе і реалізувала, слугуючи одній ідеї — як допомогти своєму народові стати могутнім і вільним. Інтерес представляє сам шлях життєздійснення людини, філософський, психологічний, педагогічний аспекти її формування, до того ж не автономно, а інтегруючи всі ці знання в єдине ціле, що дасть розуміння суті людської природи,

що реалізує себе за такими високими життєвими стандартами. І попри те, що ми спостерігаємо неоднозначність сприйняття і оцінки ідеології та діяльності І.Огієнка навіть нашими сучасниками, жоден науковець, жодна людина, що має достатні орієнтації в проблемі, не може заперечити того факту, що життя, освячене високою ідеєю і безпрецедентною працездатністю, жодною мірою не орієнтоване на якісь корисні, прагматичні цілі з позиції власного благополуччя, особистісних амбіцій, або інтересів регіональних чи якихось ідеологічних об'єднань. Його життя — це істинне служіння народові України. Це був не просто усвідомлений вибір з існуючих на той час ідеологій, означена ідея — це результат власного пошуку життєвих смислів і формування на їх основі своєї концепції повноцінного життя.

І лише зараз, у суспільстві, що визначає свій розвиток за демократичними принципами, де уже мирно співіснує багато ідеологічних схем його розвитку, з'явилися критерії, що визначають цінність ідеї не з позиції її співпадання з ідеологією, яка визнана як єдино вірна, а з позиції логіки, аргументованості, реальності та перспективності зробленого вибору, її значущості для розвитку держави. За таких умов І.Огієнко довів би свій вибір сповна.

Істини, якого б рангу вони не були, якої б сфери не торкались, перевіряються часом. Читання творів І.Огієнка постійно супроводжується відчуттям, що вони відносяться не до початку віку минулого, а що вони написані сучасником і йдеться у них про наші проблеми освіти, школи, мовної культури. Як сказав проф. С.Ярмусь, *“щодо самого мислительського, учительського, архієрейського, проповідницького та громадського покликання у сенсі служіння народові, митрополит Іларіон звершував усе це послідовно. У цьому його служіння було безпрецедентним і винятковим. Тут усе своє оригінально ідейне він, звичайно, звершив. Це він поставив перед нами християнську філософію служіння людині! А вже конкретна інтерпретація і реалізація її — це така справа, яка залишається відкритою кожному, хто відчуває в собі покликання займатися цим”* [4, с.120].

Нікого не треба переконувати в тому, що поле для подальших наукових пошуків широке і благодатне.

Список використаних джерел:

1. Цит. за кн.: *Марушкевич А.А.* Невтомний працівник українського ренесансу Іван Огієнко. Педагогічний аспект. — К., 1966. — 127 с.
2. *Свято* Поділля: Видання Подільського Українського товариства “Просвіта”. — Кам'янець-Подільський. — 1918. — 22 жовтня. — С.2-3.
3. *Огієнко Іван.* Наука про рідномовні обов'язки. — К.: Обереги, 1994. — 72 с.
4. Цит. за кн.: *Марушкевич А.А.* Невтомний працівник українського ренесансу Іван Огієнко. Педагогічний аспект. — К., 1966. — 127 с.

The article deals with the problem of success components of I.Ogiienko as a lecturer.

Key words: “Me” as itself, (personal and professional), the philosophy of language culture, professional polyfunctioning, a life realization of human being.

Отримано: 2.10.2006 р.